

Lärares syn på barns skrivutveckling i förskolan

**Författare: Sara Aronsson och Veronika Blank
Handledare: Marita Lundström**

**Examensarbete 15 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2008**

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet
Titel: Lärares syn på barns skrivutveckling i förskolan
Engelsk titel: Teachers' views about children's writing development in pre-school
Sidantal: 28
Författare: Sara Aronsson och Veronika Blank
Handledare: Marita Lundström
Examinator: Cecilia Nielsen
Datum: Oktober 2008

Sammanfattning

Bakgrund:

Språkforskare är idag eniga om att barn så tidigt som möjligt bör möta skriftspråket. Vi vet att det i förskolan ägnas mycket tid åt läsning och språklekar, men det sägs inte så mycket om skrivning. Lärarna i förskolan har inte ansett sig ha den kompetens som krävs för att lära barnen skriva. Skrivning och läsning hör ihop och utvecklas parallellt och vi vill belysa hur lärare i förskolan och skolan ser på skrivning i förskolan. Vi menar att det är intressant för lärare i de olika verksamheterna att ta del av varandras synsätt gällande barns skrivutveckling.

Syfte:

Syftet med vår studie är att undersöka hur lärare i förskola och skolans tidiga år ser på arbetet med barns skrivutveckling i förskolan. Syftet med vår studie är inte att kunna generalisera lärares syn på fenomenet, utan att skapa en förståelse.

Metod:

Studien bygger på kvalitativa intervjuer av lärare i förskolan och lärare i skolans tidiga år. Då syftet med vår studie är att undersöka hur lärare i förskola och skolans tidiga år ser på arbetet med barns skrivutveckling i förskolan ansåg vi att intervjuer var den rätta metoden att använda oss av. Vi intervjuade sex lärare från förskola och sex lärare från skolans tidiga år. Enligt vår uppfattning är en större variation inte intressant för syftet, då vi inte avser att kunna generalisera lärares syn på fenomenet, utan vi avser endast att skapa en förståelse för fenomenet. Vid analysen har vi växlat fritt mellan olika tekniker. Vi började med att läsa igenom vårt material för att se om vi kunde hitta några mönster eller återkommande teman. Vi arbetade med en frågeställning i taget och kategoriserade de svar vi fick under lärarens roll, barnet och aktiviteter.

Resultat:

Vi kom fram till att det fanns markanta skillnader i hur lärarna ser på skrivutveckling i förskolan. Lärarna hade skilda åsikter om när man skall börja med skrivning, men de hade tämligen likartad syn på hur man skall arbeta i förskolan, förutom en lärare som anser att skrivningen kommer automatiskt och inte behöver uppmuntras. De största skillnaderna fanns i hur de ser på samverkan mellan förskola och skola gällande barns skrivutveckling.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	2
Tidigare forskning	3
Skriftspråkutveckling genom lek	3
Skrivlärning med utgångspunkt i barnet.....	6
Teorier	7
Metod	10
Metodval	10
Urval	10
Val av verktyg	10
Produktion och bearbetning	10
Etiska aspekter.....	11
Tillförlitlighet och giltighet	12
Resultat	13
Hur arbetar lärare i förskolan med barns skrivutveckling?	13
Analys	15
Sammanfattande analys	15
Lärares syn på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling.....	16
Analys	18
Sammanfattande analys	19
Samverkar lärare kring barns skrivutveckling?	20
Analys	22
Sammanfattande analys	23
Diskussion	24
Hur arbetar lärare i förskolan med barns skrivutveckling?	24
Lärares syn på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling.....	25
Samverkar lärare kring barns skrivutveckling?	26
Slutsatser	27
Metoddiskussion	27
Förslag på fortsatt forskning.....	27
Slutord	28
Referenser	
Bilagor	
Intervjuunderlag lärare i förskola	
Intervjuunderlag lärare i skolans tidiga år	
Missivbrev	

Inledning

Barn i förskolan får möta skriftspråket på många olika sätt. Lärarna läser sagor för dem, barnen får låtsasskriva, det sitter namnappar på ett flertal ställen i förskolans lokaler och även om barnen inte kan läsa finns det ofta bilder som kombineras med text i förskolemiljön. Allt det här stimulerar barns skriftspråksutveckling och gynnar deras framtida erövrande av skriftspråket påtalar Eriksen Hagtvet (1990). Hon betonar vikten av den sociala miljön och menar att utvecklingen av skriftspråket hos barnet till stor del beror på hur miljön är utformad. När barn i sin miljö får se att skrivning och läsning används för kommunikation likt talet, blir det ett naturligt inslag i deras vardag. Barn kan lära sig att läsa och skriva tidigt genom att upptäcka skriftspråket (Söderbergh, 1988), trots det har det länge funnits ett synsätt att barn lär sig det först när de kommer till skolan (Fast, 2007). Vi ställer oss frågan hur det egentligen ser ut i verksamheterna och hur lärare tänker kring skriftspråksutveckling?

Vi är två lärarstudenter som har undersökt vad lärare i förskola och skolans tidiga år har för syn på det pedagogiska arbetet med skrivutveckling i förskolan. En av oss läser mot förskola och den andra av oss läser mot de tidiga skolåren och vi har båda ett intresse av barns skriftspråksutveckling. Vi har under vår lärarutbildning sett att lärarna arbetar mycket med språket i den dagliga verksamheten. De arbetar med namnklappning, rimlekar och ramsor. Vi har dock fått uppfattningen av att de inte ser det som ett led i en aktiv skriftspråksutveckling. Förmågan att rimma kräver att barnet kan urskilja ett språkljud och rimlekar hjälper till att medvetandegöra språkljud (Eriksen Hagtvet, 1990). Svensson (1998) menar att ett barn tränar upp sin språkliga medvetenhet genom att leka med ord. Med språklig medvetenhet menar hon att man har uppmärksammat språkets form och uppbyggnad och har därmed underlättat läs- och skrivinläringen. Vi har i litteratur kunnat se ett fokus på läsutveckling och en avsaknad av skrivutveckling och anser att studien känns aktuell. Vår åsikt är att det råder en allmän uppfattning om att det är nyttigt att läsa för barnen i förskolan, men att det inte sägs så mycket om skrivning. Vi vill undersöka vad tidigare forskning säger om det och vad lärare vi intervjuar anser om fenomenet med skrivning i förskolan.

Vi menar att vår studie är av intresse både för lärare i förskola och för lärare i skolans tidiga år. För lärare i förskolan kan det vara av intresse att ta del av lärare i skolan och deras tankar och uppfattningar om det pedagogiska arbetet i förskolan. För lärare i skolan kan det vara av intresse att veta hur arbetet bedrivs i förskolan eftersom det är de här barnen som sedan kommer till skolan. Vi vill med vår studie undersöka om det finns någon samsyn mellan de olika lärarna eller om de tänker olika gällande arbetet med skrivutveckling i förskola. Vi är nyfikna på de bakomliggande pedagogiska tankar lärarna har och önskar att få en uppfattning om vad lärare tänker gällande när skrivutvecklingen skall påbörjas och vad de stödjer sina tankar på. I Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, 2001), betonas vikten av att förskolan strävar efter att varje barn utvecklar sitt intresse för skriftspråk. Det påpekas också att förskolan skall utgå från barnens erfarenhetsvärld, motivation och intressen.

Vår förhoppning är att med studien tillägna oss en ökad förståelse av lärares syn på skrivutveckling i förskolan. Då vi snart fullföljt vår lärarutbildning och snart står redo att inta rollen som lärare finner vi det av stort intresse att skapa oss en bild av hur verkligheten ser ut och med hjälp av studien kunna bidra till ett bättre arbete.

Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka hur lärare i förskola och skolans tidiga år ser på arbetet med barns skrivutveckling i förskolan. Syftet med vår studie är inte att kunna generalisera lärares syn på fenomenet, utan att skapa en förståelse.

Våra *frågeställningar* är:

- Hur arbetar lärare i förskolan med barns skrivutveckling?
- Hur ser lärare i förskolan och skolans tidiga år på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling?
- Samverkar lärare i förskolan och lärare i skolans tidiga år kring barns skrivutveckling?

Tidigare forskning

Huvuddelen av den litteratur vi hittat kring barns skriftspråksutveckling i förskolan benämner endast språkinläring (tal och läsning) och inte skrivinläring. Dahlgren, Gustafsson, Mellgren och Olsson (2006) menar att skriftspråksutvecklingen inte haft någon framträdande roll i svensk förskola. De menar också att första gången som läsning och skrivning, som innehåll i förskolan, uppkom i officiella dokument var 1985. Enligt Fast (2007) har det länge funnits ett synsätt att barn lär sig läsa och skriva i skolan. Lärare i förskolan och föräldrar har avrått från att påbörja barnets läs- och skrivinläring, då det handlat om att barnet måste nå läsmognad för att kunna knäcka den alfabetiska koden.

Språkforskare är idag dock eniga om att barn så tidigt som möjligt bör möta skriftspråket i naturliga och meningsfulla sammanhang (Lindö, 2002). Författaren anser också att forskningen alltmer uppmärksammat ett icke skolmässigt erövande av skriftspråket, vilket vi tolkar som att skriftspråksutvecklingen kan utvecklas utanför skolans lokaler. Dahlgren m fl (2006) beskriver att formell skrivinläring förekommit i liten utsträckning i förskolan under tidigare decennier. Lärarna i förskolan har inte ansett sig ha den kompetens som krävs för att lära barnen skriva och har känt en rädsla att bli justerade av lärarna i skolan. De framhåller även att forskningen på 80-talet pekade på att skrivutvecklingen startar tidigt och är oberoende av den formella undervisningen. Man insåg vikten av förskolans roll i skrivutvecklingen. I officiella dokument kunde man se en förändrad syn på skriftspråksutveckling och lärandet sågs inte längre som en färdighetsträning utan som en social och kulturell aktivitet. Vidare lyfter de fram att det idag, i förskolans uppdrag, ingår att introducera skriftspråket för barnen genom leken.

Johansson och Pramling Samuelsson (2007) hävdar att förskolan har stora förväntningar på sig när det gäller att lägga grunden för barns intresse för skriftspråket. Barns språkutveckling är en del av deras utveckling och det är meningsfulla sammanhang som är grunden till utveckling. För att barnen skall känna en mening i sitt lärande måste det som sker vara lustfyllt. Det kan innebära att som lärare uppmuntra barnen i deras lärandeprocess så den uppfattas som lustfylld (Johansson & Pramling Samuelsson). Lundberg (2006) ställer sig frågan ”Vad beror det på att ett glatt och nyfiket förskolebarn kan förvandlas till en tystlåten elev längst bak i klassrummet efter bara en termin i skolan?” (s 6). Dahlgren m fl (2006) hävdar att det tidigare funnits en fixering vid att skolan skall ansvara för skriv- och läsinläringen. Sedan början av 1990- talet pågår dock en process som innebär att man strävar efter att integrera och öka samverkan mellan förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola. Doverborg och Emanuelsson (2006) menar att ett barns osäkerhet kan undvikas genom att skriftspråk finns med i den miljö barnet vistas i. Förskolan har här en betydande roll för de barn som inte har en stimulerande miljö i hemmet. Enligt tradition och invanda föreställningar skall barn lära sig läsa och skriva i en onaturlig skolsituation av särskild utbildad personal. Frågan är om de här föreställningarna fortfarande lever kvar i skolans värld eller om dagens forskare har påverkat synsättet? Dahlgren m fl (2006) påtalar vikten av att förskola och skola drar nytta av varandras arbetssätt och att de samverkar.

Skriftspråksutveckling genom lek

En väl fungerande kommunikation mellan vuxen och barn är grundläggande för en god skriftspråksutveckling. Den vuxne måste genom att leva sig in i barnets sätt att se, utgå från barnet och göra text synlig på ett för barnet naturligt sätt (Söderbergh, 1988). Söderbergh

menar också att om barnet får växa upp i en miljö där tryckta ord är synliga och där skriftspråket ingår i lekarna, kan tidig skriv- och läsinlärning underlättas avsevärt.

Bente Eriksen Hagtvat är professor vid institutet för specialpedagogik vid Oslos universitet och har i samband med forskning, utvecklat en pedagogisk metod att redan i förskolan stimulera skriftspråsutvecklingen. Hon menar att skriftspråsutvecklingen alltmer har börjat ses ur ett helhetsperspektiv, vilket innebär att talspråket och skriftspråket utvecklas parallellt. Enligt Dahlgren m fl (2006) skall läraren utgå från likheterna mellan talspråk och skriftspråk då skriftspråket presenteras. Barnen skall få förstå likheterna mellan talspråk och skriftspråk, att ett budskap överförs. Eriksen Hagtvat (1990) anser att både talspråk och skriftspråk hör till barnets språkutveckling och att de kan börja utvecklas samtidigt. Exempel på det är hur barnet kan ställa frågor om skriftspråket i tidig ålder, hur barnet låtsasläser eller låtsasskriver. Barn kan ofta läsa skyltar innan de har lärt sig läsa i egentlig mening. Vidare menar författaren att den här utvecklingen startar tidigt om barnet växer upp i en bokintresserad miljö där uppmärksamheten omedvetet styrs mot skriftspråket. Enligt Eriksen Hagtvat har det stor betydelse för skriftspråket vilken miljö barnet växer upp i. Om man i förskolan inte lägger stor vikt vid att lära ut skrivning och läsning, upplever ändå barnen skrivaktiviteter som sociala handlingar som används för kommunikation om de får se vuxna som läser böcker, skriver brev, inköpslistor och anteckningar. De barn som växer upp i en miljö med få skriftspråksinslag får svårare att förstå skillnaden mellan muntlig och skriftlig kommunikation vid introduktionen till skriftspråket. De barn som har tidiga erfarenheter av skriftspråket upplever inte övergången lika svår, menar Eriksen Hagtvat. Många barn har dock svårt att förhålla sig till skriftspråket trots att de växt upp i en skriftspråksmiljö. Eriksen Hagtvat ställer sig frågan om de här barnen har mött skriftspråket på ett felaktigt sätt och beskriver fyra viktiga aktivitetsområden i förskoleplaneringen som hon menar är skriftspråksstimulerande. Hon har kallat områdena för;

- aktiviteter som kan ge barnet goda allmänna språkfärdigheter
- aktiviteter som kan utveckla en förståelse och användning av ett distanserat språk (bortom ”här och nu”)
- aktiviteter som kan utveckla kunskap om språk och särdrag i skriftspråket
- aktiviteter som kan ge barnet erfarenhet av läsning och skrivning.

Eriksen Hagtvat påpekar vikten av att innehållet i aktiviteterna skall ligga nära det innehåll man ser i barnens lek. Även Dahlgren m fl (2006) menar att läraren bör anpassa undervisningen till barnets nivå och försöka hitta drag av det man arbetar med, i barnens lek. Vidare menar han att barnen skall få möta skriftspråket i dess naturliga sammanhang och bekanta sig med det på ett lekfullt sätt. Läraren skall integrera skriftspråket i barnens naturliga aktiviteter, alltså leken. Eriksen Hagtvat (1990) anser att i vilken mån aktiviteterna stimulerar skriftspråket är beroende av hur innehållet presenteras och bearbetas. Barn måste förstå poängen med skriftspråket och skall läraren arbeta med mer strukturerade aktiviteter, måste barnen förstå varför de arbetar med uppgifterna (Dahlgren m fl, 2006). Nedan beskriver vi kortfattat Eriksen Hagtvats (1990) fyra nyckelområden.

Allmänna språkfärdigheter

För att väcka intresset för skriftspråket redan i förskolan krävs det enligt Eriksen Hagtvat (1990) att läraren aktivt stimulerar språket, där språket knyts till handling. Barn som får svårigheter med skrivningen har ofta språkproblem i grunden (Eriksen Hagtvat). Dock menar hon att deras skrivsvårigheter inte nödvändigtvis måste bero på svårigheter med språket, utan kan bero på något annat, som är orsak till båda svårigheterna. I förskolan bör man stimulera barnens språk genom att använda många beskrivande ord när man pratar med barnet. Att

repetera ord och begrepp och införa något som Eriksen Hagtvet kallar för överinläring, kan ha ett värde vid läs- och skrivinläringen.

Eriksen Hagtvet diskuterar barns svårigheter med orsakskonstruktioner. Många barn är beroende av att handlingsföljden är logisk i en mening, för att de skall förstå den. Exempel på en sådan mening, som kan leda till att barnet går till sandlådan direkt, är: ”*Du kan få gå till sandlådan efter att du har plockat upp dina saker.*”. Det är viktigt att barn i förskolan får erfarenhet av sådana språkkonstruktioner för att de skall råda över dem. Eriksen Hagtvet menar att lärare skall använda dessa meningskonstruktioner medvetet när de samtalar med barnen. De är mer framträdande i skrift än i tal och alltså en viktig skriftspråkstimulerande aktivitet.

Förståelse för och användningen av ett distanserat språk

För att kunna kommunicera med skrift, krävs det att man kan förstå budskapet oavsett situation. Om man i förskolan ägnar sig åt aktiviteter där barnet får tala om något som är bortom det barnet kan se för tillfället, övar det sig i att använda ett språk som är oberoende av situationen (Eriksen Hagtvet, 1990). Exempel på sådana aktiviteter är när barnen får beskriva föremål för varandra eller prata i telefon. För att barnet skall koncentrera sig och vara uppmärksam på det som sägs oberoende av situationen, kan läraren skapa situationer där språk och situation spelas ut mot varandra. I dessa aktiviteter skall läraren försöka styra barnets uppmärksamhet mot orden utan att barnet luras av situationen. Eriksen Hagtvet beskriver textskapande som något som ställer krav på att man kan använda språket på ett beskrivande sätt. Hon menar att barn inte bara skall få sagor berättade för sig, utan de skall också få återberätta eller dramatisera sagorna själva. Berättelser har en struktur och det gäller att barnet upptäcker den. Ytterligare ett steg som Eriksen Hagtvet framhåller är att barnen själva får hitta på berättelser, där den vuxne skriver ned det barnet säger. Barnet kan sedan få ”läsa” sin berättelse för de andra barnen.

Kunskap om språk och särdrag i skriftspråket

Metakunskap kan ses som en medveten kunskap om ett fenomen. I det här fallet handlar det om språklig medvetenhet, där man kan rikta uppmärksamhet mot själva språket (Eriksen Hagtvet, 1990). Språklig medvetenhet är en förutsättning för att kunna lära sig läsa och skriva och det kan vara svårt för ett barn i förskoleåldern. Eriksen Hagtvet hävdar också att förskolebarnet ofta riktar uppmärksamheten mot vad som sägs och analyserar inte ordval och meningsbyggnad. Med andra ord är inte barnet språkligt medvetet. Barn som kan läsa söker ofta meningen i texten när något förmedlas skriftligt till dem och fokuserar på innehållet medan stavning och meningsuppbyggnad får stå tillbaka. Papandropoulou och Sinclair (1974, refererad i Eriksen Hagtvet, 1990) gjorde iakttagelser av att barn runt fyra- femårsåldern hade svårt för att skilja mellan *ordet* och *det föremål ordet syftar på i verkligheten*. När barnen ombads att nämna ett långt ord, kunde de exempelvis nämna ett föremål som är långt. Barnen hade också svårt för att skilja på ord, bokstav och siffra. De fann att barn först i sjuårsåldern, efter att ha introducerats för skrivning och läsning, kom med förklaringar som visade att de hade tillägnat sig ökad kunskap om skriftspråket. Eriksen Hagtvet menar att terminologin bör introduceras för barnen redan i förskolan genom exempelvis högläsning med inslag av terminologigenomgång. Hon påpekar vikten av att barn som börjar första klass vet vad det är för skillnad på ett ord, en bokstav och en siffra. Läraren i första klass bör även försäkra sig om att sådant är fallet, innan dessa ord används i undervisningen. Risken är annars att ett barn tappat motivationen att lära sig läsa och skriva om främmande ord används redan i första klass (Eriksen Hagtvet).

Aktiviteter som främjar den språkliga medvetenheten skall vara roliga och utifrån barnets förutsättningar och intressen (Eriksen Hagtvet, 1990). Barn har lättare att höra stavelser än enskilda bokstavsljud och av den anledningen bör man börja med det. Ett exempel på en sådan aktivitet är att klappa takten i olika ord. Nästa steg, efter att medvetandegöra stavelser, är att medvetandegöra språkljud. Förmågan att rimma kräver att barnet kan urskilja ett språkljud, men också den konsonant som kommer före språkljudet. Eriksen Hagtvet lyfter fram användningen och konstruktionen av rimsagor tillsammans med barnen. Barnen får då se att ord som rimmar har samma bokstäver på slutet och får på så sätt lättare att förstå sambandet mellan ljud och skrift. Utifrån det, menar Eriksen Hagtvet, finns det en möjlighet att förebygga läs- och skrivsvårigheter genom att arbeta med att uppmärksamma stavelser och att ägna sig mycket åt rimlekar i förskolan.

Erfarenhet av läsning och skrivning

Ett barn som utforskar ett nytt område, i det här fallet läsning och skrivning, gör det av nyfikenhet och lust. Eriksen Hagtvet (1990) visar på betydelsen av att den vuxne inte reagerar genom att säga vad som rätt och fel. Hon menar att många barn med säkerhet har tappat lusten att skriva, då vuxna rättat dem angående bokstävers form och skrivandets riktning. Skrivandet är för barnen en lek och ett utforskande som är nyttigt och måste tas in via leken. Att lära sig skriva tar lång tid och barnet behöver stöd av en kompetent vuxen för att kunna utveckla sig inom skriftspråket. Eriksen Hagtvet menar att den vuxne bör ha kunskap om läs- och skrivutveckling och att det därför skulle behöva läggas större vikt vid skriftspråksinläring i utbildningen av förskollärare. Vidare hävdar hon att förskollärarens kompetens är nödvändig för att lekläsning och lekskrivning skall bli stimulerande och utvecklande aktiviteter. Aktiviteter som styrs utifrån barnets intressen och förutsättningar ställer krav på läraren att kunna arbeta varierat och individanpassat. Läraren måste vara klar över vilken utvecklingsnivå varje barn befinner sig på, för att kunna möta barnen på ett utvecklingsfrämjande sätt.

En skriftspråkstimulerande miljö kännetecknas av att vuxna aktivt riktar uppmärksamhet mot skriftspråket i miljön och uppmuntrar barnet att utnyttja skriftspråket som ett kommunikationsmedel. Den kännetecknas också av att det finns skriftspråksinbudande material i miljön och att det finns bilder med skrift på, för att markera föremål och interiör. En skriftspråkstimulerande miljö skall alltså väcka barns nyfikenhet och vilja att använda skriftspråket, dock måste den vuxne fungera som aktiv förmedlare av skriftspråket (Eriksen Hagtvet, 1990). Enligt Eriksen Hagtvet är en tanke med att arbeta med skriftspråksutveckling i förskolan att övergången från förskola till skola skall bli så mjuk som möjligt. Hon menar att barn inte skall pressas att arbeta med bokstäver i förskoleåldern, utan det är deras intresse och motivation som skall vara drivkraften.

Skrivinläring med utgångspunkt i barnet

Enligt Liberg (2006) läggs mer tid och möda ned på det grammatiska och tekniska arbetet med läsning och skrivning, än på effektivt läsande och skrivande. Förskolebarn som med hjälp av föräldrar eller annan vuxen lärt sig läsa och skriva innan den formella skrivinläringen börjar, känner igen helheten i ord. Barnet upptäcker så småningom att de ord de lärt sig går att plocka isär i delar. Liberg menar att barnet lär sig mycket i lekens form och även mycket av den ljudning som ingår i skolans undervisning. Det leder till att barnet klarar av att skriva vissa bokstäver i ord, som de inte känt till tidigare, endast genom att höra hur ordet låter. Liberg beskriver barnets läs- och skrivinläring som en kurva, som går från

begränsat effektivt skrivande och läsande till grammatiskt skrivande och läsande (ihopljudning) och till sist till utvecklat effektivt skrivande och läsande. Med effektivt skrivande och läsande menas att barnen till exempel skriver och läser ord som helhet utan att bryta ner dem i små delar. Vidare betonar Liberg vikten av att en vuxen har grammatiska och för barnet givande och intressanta samtal med barnet för att det här skall vara möjligt. De grammatiska samtalen skall ha sin utgångspunkt i barnet och leken.

Fast (2007) hänvisar till sin egen undersökning av hur barn lär sig läsa och skriva, när hon pekar på vikten av att barnen är intresserade av det som skall väcka deras läs- och skrivlust. Deras första möte med skrivaktiviteter sker i ett meningsfullt sammanhang och inte i en formell undervisning. Hon tar upp flera exempel från sin studie där bokstavsträningen både i förskolan och skolan sker isolerad från barnens intressen och erfarenheter. Enligt Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94, 2005) ska undervisningen i förskoleklass och skola utgå från elevernas bakgrund och tidigare erfarenheter. Det är viktigt som lärare att ta vara på de initiativ barnen tar, utifrån sina intressen. Fast (2007) menar att flera lärare i förskolan anser att barnen är för små för att börja skriva och när barnen i förskolan låtsasskriver, ser lärarna inte det som skrivaktiviteter utan som lek eller pyssel. Hon lyfter fram den studie hon arbetat med och menar att det är underligt att de barn som skriver hemma, ses som oförmögna att skriva i förskolan. Lärarna tycks utgå från att barnen bäst lär sig läsa och skriva genom att börja läs- och skrivinläringen med ljudmetoden. Enligt Fast visar hennes studie på att de flesta lärare i förskolan och skolan arbetar med en bokstav i taget och utgår inte alls från barnens erfarenheter och intressen. Några låter barnen endast skriva ord där bokstäverna som de gått igenom ingår.

Söderbergh (1988) menar att barn kan lära sig läsa och skriva tidigt genom ett icke-skolmässigt erövrande av skriftspråket. Hon förklarar det stora antalet sjuåringar som inte kan läsa, med att skolan har fått något som liknas vid ensamrätt på läs- och skrivundervisning. Föräldrar och lärare i förskolan är rädda för att lära ut på fel sätt. Många tror att barn lär sig läsa och skriva tidigt på bekostnad av annan utveckling eller leken. Söderbergh poängterar dock att så inte är fallet. Hon menar att barn lär sig läsa och skriva själva i en läsande och skrivande omgivning. Förutsättningen för att barnet skall lära sig är att det sker i samspel med en engagerad vuxen som anpassar kommunikationen efter barnets intresse och förmåga. Pramling och Mauritzson (1997) menar att det är de vuxnas uppgift att möta barnen i deras lek och föra deras tankar vidare genom de frågor de ställer. Fast (2007) hävdar att det är uppenbart att den traditionella läs- och skrivundervisningen som många lärare ägnar sig åt inte bygger på barnens intresse och erfarenheter. Hon menar att lärarna, som ingick i hennes studie, aldrig påpekar att det gäller att försöka möta barnen där de befinner sig och utgå från deras intressen. Även Söderbergh (1988) argumenterar starkt för att lekfunktionen är den viktigaste för den tidiga läs- och skrivinläringen.

Teorier

Det finns begrepp som återkommer genomgående i tidigare forskning, relevanta teorier och litteratur. De begrepp vi anser är relevanta i vår studie är; *samspel, meningsfullt lärande, att väcka och behålla lusten samt lära genom att göra*. Vi gör här en beskrivning av hur vi tolkar begreppen och vad de innebär för oss.

Samspel

Samspelet lägger en grund för barnet då det utforskar sina egna vägar in i skriftspråket (Fast, 2007). Vygotskij (1999) menar att det är omgivningen och samspelet med andra som är avgörande för individens utveckling och prestation. Kunskapsutveckling sker mellan individer i ett samspel. Vygotskij ser lärandet som ett samspel mellan en aktiv elev, en aktiv lärare och en aktiv social miljö. För att läraren skall kunna hjälpa barnet framåt i utvecklingen och möta dess behov, måste han eller hon förstå barnen och deras olikheter. När läraren samspejar med barnen utvecklas den här förståelsen. Söderbergh (1988) diskuterar om vikten av samspel för att erövra skriftspråket. Barnen bör med den vuxne som stöd, själva få utforska och prova på att skriva. Enligt Vygotskij (1999) betyder de sociala erfarenheterna mycket för språkutvecklingen och han hävdade att språket utvecklas i socialt samspel.

Sylva m fl (2007) skiljer, med stöd av en mängd observationer, på två slags skol- och förskoleverksamheter. Kvaliteten i verksamheten har mätts med Early Childhood Environment Rating Scale- Extension (ECERS-E), som syftar till att se hur väl verksamheten arbetar för att utveckla barnen i ämnen som läsning, skrivning och matematik. De menar att i verksamheter med hög kvalitet deltar läraren i barnens lek. Lekarna är mer strukturerade och lärarna för en dialog med barnen och utmanar dem med frågor. Barnen får delta i fler aktiviteter där läsning, skrivning och räkning ingår. I de högkvalitativa verksamheterna får barnen oftare chans att sitta i mindre grupper, där de får tillfälle till mer individuellt lärande. I verksamheter med inte lika hög kvalitet planerar lärarna aktiviteter för barnen, men deltar inte i dem. De lägger ned mer tid på omsorg och fysisk utveckling hos barnen, än på att förklara fenomen och ställa frågor till dem. Författarna kom fram till att det som skilde de högkvalitativa verksamheterna från de med lägre kvalitet, var balansen mellan strukturerad lärarstyrd lek och fri lek. De menar att båda delar är viktiga, men de lärarstyrda aktiviteterna måste syfta till att stimulera barnens kognitiva utveckling. Vi har valt att uttrycka oss med samma termer som författarna och vill av den anledningen betona att när vi skriver lägre kvalitet menar vi lägre kvalitet när det gäller fokus på läsning, skrivning och matematik, inte på verksamheten i övrigt. Även Vygotskij (1999) menar att det är av stor vikt att barnen deltar i sådana aktiviteter som leds av personer som kan hjälpa dem att öka sin tankeförmåga.

För oss innebär det här begreppet att barn och lärare lär av varandra genom en öppen kommunikation och en flerstämmig dialog. Lindö (2002) påtalar vikten av samspel mellan barn och lärare.

Meningsfullt lärande

Enligt Fast (2007) är det viktigt att dra nytta av det barnen lär sig utanför skolan för att få en meningsfull undervisning i förskola och skola. Vygotskij (1999) framhåller att barnen inte skall vara passiva mottagare av lärarens undervisning, utan de skall lära sig själva genom att läraren organiserar undervisningssituationer för barnen. Han menar att skolkunskap och vardagskunskap måste hänga ihop, vilket även Lindö (2002) poängterar. Vidare lyfter Lindö fram vikten av att barn så tidigt som möjligt förstår vad man har läsning och skrivning till, för att de skall kunna tillägna sig skriftspråket. Därför är det betydelsefullt, menar hon, att barn vistas i en miljö med bland annat mycket brevskrivning samt sago- och tidningsläsning i hemmet. Språket kommer inte av sig själv, utan kräver stimulans, menar Vygotskij (1999). Carlsson-Paige (2008) påpekar vikten av att barn skall få leka. Hon menar att genom leken blir världen runt omkring dem förståelig och meningsfull. Leken är grunden till barns lärande och gör att barnen får förståelse för vad kunskaperna kan användas till. Vidare beskriver Carlsson-Paige att det är lärarens uppgift att skapa leksituationer för barnen, som möter deras

behov och hjälper dem att utveckla sina sociala, emotionella och övriga färdigheter som de behöver i framtiden.

För oss innebär det här begreppet att barn skall känna och se en mening med det de lär sig. Vi anser att meningsfullt lärande har sin grund i barns tidigare erfarenheter och att läraren utgår ifrån dem.

Att väcka och behålla lusten

För att behålla lusten hos barnen krävs det att läraren stödjer, uppmuntrar och utmanar dem. Ray Wood (2004) menar att läraren skall hjälpa barnen att utveckla en vision för sitt skrivande genom att bjuda in dem till aktiviteter som har med skrivande att göra. Då barnen bjuds in till att skriva utan fasta ramar börjar de behärska sitt eget skrivande lättare och ser därmed en mening med sitt lärande, menar författaren. Det är dock betydelsefullt att läraren fungerar som ett stöd och skapar kreativa miljöer för barnen (Ray Wood). Vygotskij (1999) fann att vissa saker är avgörande för att väcka och behålla lusten hos barn och han menade att det barn skall lära sig måste förstås i relation till det som de redan vet. Läraren måste således utgå från barnets förförståelse. För att barn skall känna sig engagerade i undervisningen, bör den vara ämnesövergripande så att det blir tydligt för barnen hur företeelser hänger ihop. Dysthe (1996) påpekar vikten av att läraren skapar inlärningsaktiviteter som involverar barnen vilket i sin tur skapar engagemang lust att lära.

Vi anser att det här begreppet hänger ihop med *meningsfullt lärande* då det sistnämnda är en förutsättning för att lust skall skapas. Att väcka lust hos barnen innebär för oss att få dem intresserade och känna att de vill lära sig.

Lära genom att göra

Vygotskij (1999) framhåller att individens aktivitet är utgångspunkt för utveckling och att det är viktigt med en välordnad och stimulerande miljö som erbjuder barnet utmaningar. Dewey (1999) menar att teori, reflektion och handling hänger ihop och att den kunskap vi tillägnar oss måste komma till nytta. Vidare ansåg han att den skall ha verklighetsanknytning. Det här tolkar vi som att teori inte är tillräckligt för att tillägna sig kunskap utan att det också krävs praktik och medvetenhet över det jag gör. Vygotskij (1999) menar att teoretisk kunskap inte betyder något om den inte kan användas. Vidare påpekade han att de erfarenheter som barnen gör under de första levnadsåren är mycket viktiga.

Vi menar med det här begreppet att barnen får praktisera det de skall lära sig. Då barnen skall lära sig skriva anser vi att det är av stor vikt att barnen får prova sig fram och praktisera sina kunskaper. Med det menar vi att låta barnen till exempel leka affär och alltså genom leken tillägna sig kunskaper.

Metod

Metodval

Vi har i vår studie valt att använda oss av en kvalitativ metod. Då syftet med vår studie är att undersöka hur lärare i förskola och skolans tidiga år ser på arbetet med barns skrivutveckling i förskolan anser vi att intervjuer är den bästa metoden att använda oss av. Med hjälp av intervjuer kan vi åstadkomma en levande beskrivning av lärares tankar och uppfattningar utifrån deras livsvärld. Enligt Starrin och Svensson (1994) rymmer kvalitativa metoder möjligheten till att skapa en bredare och djupare uppfattning och det är vårt syfte med studien. Kvale (1997) menar att kvalitativa intervjuer beskriver situationer ur informanternas livsvärld, inte deras allmänna åsikter. Vidare poängterar han att styrkan i intervjusamtalet ligger i variationerna av olika uppfattningar. Vår förhoppning var att vi skulle få en tillräcklig variation av uppfattningar för att kunna nå vårt syfte med undersökningen. Enligt vår uppfattning är ett större antal intervjuer inte intressant för syftet, då vi inte avser att kunna generalisera lärares syn på fenomenet, utan vi avser endast att skapa en förståelse för fenomenet.

Urval

Vi har valt att intervjua tolv lärare på olika förskolor och skolor i Västra Götaland. Vårt urvalskriterium var att hälften skall arbeta på förskola och hälften i skolans tidiga år. Lärarna i förskolan arbetar med tre- till femåringar och lärarna i skolans tidigare år arbetar med barn i skolår ett eller två. Vi kontaktade verksamheterna via telefon och kom på så sätt i kontakt med lärare som var intresserade av att delta i vår studie. Urvalet var slumpmässigt, dock valde vi förskolor och skolor i samma kommun. Lärarna som vi har intervjuat är kvinnor i varierande åldrar. Vi hade dock ingen tanke bakom att endast intervjua kvinnor utan det var ett slumpmässigt urval.

Val av verktyg

Då vi har använt oss av intervjuer är bandspelare det verktyg som vi använt oss av. Som intervjuare kan man också anteckna de svar man får men det kräver, som Davidsson och Patel (2003) skriver, träning. Vidare menar författarna att vid användning av bandspelare får vi ett mer exakt svar. Då vi är oerfarna intervjuare ville vi koncentrera oss på intervjun och samtalet med läraren, snarare än att hinna med och skriva. Samtliga lärare som vi intervjuade informerades innan vi besökte dem, om att vi skulle spela in intervjuerna på band.

Produktion och bearbetning

Innan vi påbörjade våra intervjuer gjorde vi en provintervju med en lärare som inte deltog i vår studie. Det gjorde vi för att kontrollera om vårt material var användbart, något som Trost (2001) understryker är viktigt. Intervjuerna ägde rum på lärarnas arbetsplaster, i lokaler som de själva fick bestämma. Vid intervjuerna har vi deltagit båda två, en har intervjuat och en har fört anteckningar. De här anteckningarna var tänkta att vara till hjälp då vi skulle göra vår analys av intervjuerna. Kvale (1997) hävdar att intervjuaren måste vara observant på

kroppsspråk, ansiktsuttryck och sådant som inte går att upptäcka genom att lyssna på ett inspelat band. Anteckningarna har dock inte kommit till användning, då vi inte ansåg att det tillförde vår studie något. Innan intervjuerna påbörjades småpratade vi med lärarna och gjorde klart för dem att de skulle se intervjun som ett samtal, inte som en utfrågning som krävde "rätt" svar. Vi gick även igenom de etiska aspekterna och överlämnade ett missivbrev (se bilaga 3). Vi tydliggjorde syftet med vår studie och förklarade att vi vill skapa en förståelse för lärares syn på skrivutveckling i förskolan. Vi har använt två olika intervjuunderlag, en för lärare i förskolan med fokus på hur de arbetar med skrivutveckling i förskolan och en för lärare i skolan med fokus på deras tankar om arbetet med skrivutveckling i förskolan (se bilaga 1 och 2). Vi ställde även ett par neutrala frågor där en fråga var "Hur länge har du arbetat som lärare?". Vi har använt oss av få och öppna frågor, vilket Kvale kallar en halvstrukturerad intervju. Intervjuaren använder sig då av öppna frågor som förhoppningsvis leder till långa svar. För att ta reda på det man vill, använder man sig av huvudfrågor, men har även nedskrivet följdfrågor ifall informanten inte skulle ge svaret på dessa vid första frågan. Vi skrev alltså ned det vi ville ta reda på, men vi anpassade frågorna efter hur informanten svarade och efter hur samtalet utvecklade sig (Kvale). Vi läste in oss noga på de frågor vi formulerat till studiens intervjuer för att på så sätt känna oss säkra och förberedda. Davidsson och Patel (2003) menar att det är en fördel om den som skall intervjuas är påläst och förberedd inom det område som skall studeras. Vi avslutade varje intervju med att ge läraren utrymme för kommentarer eller frågor kring de frågor vi ställt. Davidsson och Patel menar att neutrala frågor är bra att ställa inlednings- och avslutningsvis i intervjuer. Vi avslutade även varje intervju med ett kort samtal där de etiska aspekterna åter togs upp. Intervjuerna varade mellan 15 och 45 minuter. Vi lyssnade noga igenom intervjuerna efter varje intervjutillfälle för att kontrollera att ljudkvaliteten var tillräckligt för att kunna skriva ut intervjuerna utan risk för missförstånd.

Efter att ha genomfört samtliga tolv intervjuer skrev vi ut dem, men valde att utelämna sådant som vi inte anser har någon relevans för syftet med vår studie. Med det menar vi vissa talspråksuttryck och även om den intervjuade kom ifrån ämnet. Vi har använt oss av vad Kvale (1997) beskriver som tolkningens tre delar. Delarna innebär; strukturering av intervjumaterialet genom utskrift, klarläggning av material genom att eliminera överflödigt material och skilja på oväsentligt och väsentligt, samt analysarbete. De lärare som vi intervjuade har inte läst igenom våra utskrifter av intervjuerna, men de har givits möjligheten att kontakta oss vid eventuella frågor, förtydliganden eller tillägg. Det har dock inte gjorts. Som analysmetod har vi inte använt oss av någon specifik metod. Vi har vid analysarbetet växlat fritt mellan olika metoder, vilket Kvale kallar för ad hoc. Vi började med att noga läsa igenom vårt material för att se om vi kunde hitta några mönster eller återkommande teman, vilket Kvale menar är en del av ad hocmetoden. Vi har arbetat med en frågeställning i taget och har kategoriserat de svar vi fått och grupperat dem under olika rubriker.

Etiska aspekter

Vi har tagit hänsyn till de forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning som finns; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2002). *Informationskravet* innebär att vi som forskare skall informera de berörda om studien och dess syfte. Detaljer skall däremot inte avslöjas, då man riskerar att resultatet blir irrelevant. Vi tydliggjorde vårt syfte med studien för lärarna. *Samtyckeskravet* innebär att deltagarna i studien har rätt att själva bestämma över sin medverkan och att de när som helst får dra sig ur. De lärare som vi intervjuade fick möjlighet

att när som helst dra sig ur studien om så önskades. *Konfidentialitetskravet* innebär att uppgifter om alla inblandade i studien skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter skall bevaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Det innebär alltså att vi fingerat namn på personer, skolor, förskolor och kommun i det färdiga arbetet. Vi har också valt att förvara allt intervjumaterial oåtkomligt för obehöriga. *Nyttjandekravet* innebär att uppgifter om enskilda personer endast får användas i den här studien och det har vi informerat deltagarna om.

Tillförlitlighet och giltighet

De lärare som vi har intervjuat är ingen homogen grupp utan skiljer sig från varandra i olika avseenden. De skiljer sig åt bland annat vad gäller ålder, utbildning och erfarenhet. Då syftet med vår studie är att undersöka hur lärare i förskola och skolans tidiga år ser på arbetet med barns skrivutveckling i förskolan intervjuade vi lärare som är verksamma där nu. Samtliga lärare som vi intervjuat har någon form av lärarutbildning och bör på så sätt ha kunskap om barn och lärandesituationer. Vi anser därför att tillförlitligheten är god i förhållande till studiens syfte. När vi gjorde våra intervjuer var vi noga med att placera bandspelaren på bästa tänkbara plats för att få en så god ljudupptagning som möjligt. Vi gjorde en provinspelning inför varje intervju för att vara tillräckligt säkra att allt fungerade som det skulle. För att minska risken för feltolkningar och därigenom öka studiens tillförlitlighet valde vi att båda deltaga vid samtliga intervjutillfällen.

Backman (1998), hävdar att det är viktigt för giltigheten att metoden ”täcker” frågeställningen, vilket vi menar att den gör. En aspekt av giltighet är i vilken utsträckning metoden undersöker vad den är avsedd att undersöka (Kvale, 1997). Med intervjuer kommer vi åt lärarens uppfattning och det är syftet med vår studie. Holme och Krohn Solvang (1997) beskriver att giltigheten i en studie bestäms av hur väl svaren står i förhållande till frågeställningarna. Vi har med våra intervjufrågor fått svar på studiens frågeställningar och har med hjälp av dem kommit fram till ett resultat.

Resultat

Hur arbetar lärare i förskolan med barns skrivutveckling?

Vi har valt att gruppera de svar vi fick under tre olika kategorier; *lärarens roll*, *barnet* och *aktiviteter*. Vi valde de här tre kategorierna då de var tydligt återkommande i vårt resultat. Under kategorin *lärarens roll* framkommer de svar som omfattar lärarnas syn på sig själva och deras roll då de arbetar med skrivutveckling. Under kategorin *barnet* framkommer de svar som omfattar på vilket sätt lärarna utgår ifrån barnet när de arbetar. Under kategorin *aktiviteter* har vi givit exempel på hur lärarna arbetar. Vi har intervjuat sex lärare som arbetar i förskolan.

Lärarens roll

Lärarna i vår studie arbetar både spontant och planerat med skrivutveckling i förskolans dagliga verksamhet. Många tror att barn lär sig i samspel med varandra och med oss vuxna. Samtliga lärare uttryckte att de aldrig tvingar barnen till skrivning. Alla lärare utom en försöker uppmuntra samtliga barn i gruppen till att skriva. Den lärare som inte uppmuntrar barnen påtalar vikten av att fånga upp barnen då intresse finns, alltså att intresset för skrivning i första hand skall komma från barnen.

... om det inte finns något intresse så är det ingen idé när de är så här små. Men visar de intresse så suger man tag i det om möjligheten finns och tar tag i det och visar ... (Lisa).

En lärare skiljer sig från Lisas uppfattning om vilka barn som behöver uppmuntras. Den här läraren anser att de barn som inte visar något intresse för skrivning, skall få mer uppmuntran och stimulans, än de barn som redan är motiverade.

En lärare uttalade att de på förskolan arbetar starkt för att få in skrivande aktiviteter som en naturlig del av barnens valmöjligheter. En annan lärare påtalar vikten av att lyssna på barnen och tolka dem och utgå från det när aktiviteter och material väljs. Lärarna berättar att de låter barnen vara med när de skriver och uttalar vikten av att vara en förebild för barnen när det gäller skrivning.

Vi försöker vara förebilder för barnen, så att de ser att vi skriver till exempel brev till Pippi Långstrump ... (Lena).

Två lärare nämner läroplanen under intervjun.

I läroplanen så står det ju att vi i förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sitt intresse för skriftspråk... (Elin).

Barnet

Nästan alla lärare berättar att de försöker få barnen att förstå vad de har läsning och skrivning till och att de kan ha nytta av det. Samtliga lärare utgår från barnens intressen då de introducerar och arbetar med skrivning och några använder leken som redskap. Några lärare nämner att de använder leken som ett redskap då de arbetar med skrivning.

... om jag märker att ett barn inte visar något intresse så försöker jag fundera på vad barnet är intresserat av och tar vara på det för att få in skriftspråket. Om det är julafton snart så skulle jag till exempel kunna fråga barnet om vi inte skulle kunna skriva en önskelista tillsammans (Elin).

En annan lärare uttryckte att

Jag suger tag i barnen då de kommer till mig och de möjligheter som då ges i stunden till en utveckling. Det är svårt att jobba tvärtom [...] om det inte finns något intresse så är det ingen idé... (Lisa).

Några lärare förklarar att var barnen befinner sig i sin utveckling styr arbetet med skrivning. En av lärarna påtalar många gånger under intervjun att det är viktigt att se barnen där de befinner sig och att de utvecklas olika fort.

Alla barn har sin egna livskurva och utvecklas olika fort ... Alla har sina olika vägar men tillslut når man samma mål. Man skall ta barnet där det är just då och det går inte att skynda [...] det finns ju barn på olika nivåer med olika intressen [...] lyssna, förstå och se vad de vill och kunna ge dem det direkt (Kerstin).

Aktiviteter

Alla lärare utom en berättar att de arbetar aktivt så att barnen får skriva i den dagliga verksamheten. Den lärare som inte aktivt arbetar med att skriva med barnen arbetar mer med det verbala, ordförståelse, ordbilder och att barnen får se på när läraren skriver ord på tavlan.

Vi pratar mycket om ord och deras betydelse ... Det är viktigt att barnen skaffar sig förförståelse och att de kan lyssna på en text och koncentrera sig ... Vi arbetar aktivt med språkutveckling genom till exempel musik. Men skrivutveckling kommer utifrån barnets egna intresse [...] med det verbala skriftspråket jobbar vi jättemycket (Lisa).

De aktiviteter där barnen får skriva, som nämns under intervjuerna är att de får skriva till sina teckningar, skriva meddelanden till sina föräldrar, skriva på dator, skriva brev till tomten, skriva text till bilderbok, skriva låtsasmeddelanden samt skriva av det läraren har skrivit. En lärare berättar att de arbetar aktivt med Trulleverksamhet på hennes förskola. Några lärare berättar att de skriver ord på lappar som de sedan sätter fast på olika föremål.

Man kan sätta lappar på olika saker [...] till exempel skriva stol och sätta på en stol. Barnen känner då igen dem, precis som symbolen för McDonald's [...] de kan på så sätt hitta kopplingar och se att samma bokstav kanske finns med både i stol och deras namn [...] detta kan vara en början (Kerstin).

Två lärare uttrycker att de har en medvetet inredd skrivarvänlig miljö med mycket material som har med läsning och skrivning att göra.

... vi har tagit fram en liten skrivarhörna där man kanske kan locka barnen att välja en sådan aktivitet som har med läsning och skrivning att göra... och vi arbetar starkt på avdelningen för att få in dessa aktiviteter som en

naturlig del i barnens valmöjligheter ... Vi har erbjudit att skriva egna böcker och egna berättelser och de barn som inte kan skriva har vi erbjudit att göra egna böcker med bilder och så har vi fått skriva under bilderna åt dem (Linda).

Analys

Vårt syfte med frågan är inte att generalisera de sätt som lärare i förskolan arbetar med skrivutveckling, utan att skapa en förståelse. Vi väljer här att utifrån lärarens roll, barnet och aktiviteter redogöra hur de arbetar med skrivutveckling.

Lärarens roll

I vår studie finns det två olika synsätt gällande att uppmuntra barnen till att skriva; läraren skall uppmuntra samtliga barn till att bli intresserade av skrivning, med stor fokus på de barn som inte visar något intresse för att skriva. Någon lärare påstod motsatsen; att endast de barn som visar intresse för skrivning skall uppmuntras. Ray Wood (2004) menar att det krävs att läraren stödjer och uppmuntrar barnen för att de skall behålla sin lust att lära.

Barnet

Då lärarna arbetar med skrivning i förskolan utgår de från barnens intressen. Lärarna utgår från barnens intressen på två olika sätt; läraren försöker introducera skrivning genom att använda barnens intressen eller barnet visar på eget initiativ ett intresse för att skriva och läraren tar vara på det. Fast (2007) pekar på vikten av att som lärare ta tillvara de initiativ barnen tar utifrån sina intressen.

Aktiviteter

Samtliga lärare arbetar på något sätt med skrivning i den dagliga verksamheten. Vi kan i vårt resultat se tre olika sätt att arbeta med skrivutveckling; barnen får skriva själva, läraren skriver och barnen får se den skrivna texten eller läraren arbetar med fokus på det verbala. Dahlgren m fl (2006) hävdar att det tidigare funnits en fixering vid att skolan skall ansvara för skriv- och läsinläringen, men vi kunde se att samtliga lärare på något sätt arbetar med skriftspråket. Det verbala språket är ett led i skriftspråksutvecklingen och man bör i förskolan stimulera barnens språk genom att använda många beskrivande ord när man pratar med barnet (Eriksen Hagtvet, 1990). Det är betydelsefullt, menar Lindö (2002), att barn vistas i en miljö med mycket läsning och skrivning.

Sammanfattande analys

I vår studie kan vi se en enighet bland lärarna att barnen skall få möjlighet att utvecklas i sin skrivutveckling och språkliga medvetenhet redan i förskolan. Samtliga arbetar på något sätt i den dagliga verksamheten med aktiviteter som gynnar det här. Lärarna skiljer sig åt i sitt sätt att involvera barnen och introducera skrivning, men alla arbetar på ett sätt som de anser gynnar barnen. En markant skillnad är att en grupp lärare anser att det är viktigt att väcka lusten till att skriva medan en grupp menar att läraren skall invänta barnens egna initiativ till skrivande.

Lärares syn på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling

Vi har grupperat svaren under samma kategorier som föregående fråga, fast här med fokus på deras syn på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling. Vi har intervjuat samma sex lärare från förskolan samt sex lärare från skolans tidiga år.

Lärare i förskolan

Lärarens roll

Som lärare skall man uppmuntra barnen till att skriva och några menar att det är viktigt att vara lyhörd. Den läraren som inte uppmuntrar barnen till att skriva menar att hon som lärare bör invänta barnet och endast uppmuntra de som kommer till henne och självmant visar intresse. Hon anser dock att barnen tidigt skall matas med ordbilder, på så sätt blir inte bokstäverna främmande för dem.

[...] bokstäverna blir inte främmande utan de finns där hela tiden som ett normalt inslag i deras vardag (Lisa).

Några lärare uttrycker att det bör ske ett mer aktivt arbete med barns skrivutveckling. De anser att skrivandet bör få ta större del av förskoleverksamheten och att läraren bör arbeta mer systematiskt med skrivandet.

Jag skulle vilja att skrivandet skulle få ta större del av förskoleverksamheten [...] att barnen skulle få skriva mer till sina bilder och berättelser vad de har varit med om och så vidare [...] använda datorn också för de barn som har svårare med finmotoriken så slipper det bli ett hinder (Linda).

Barnet

Samtliga lärare betonar vikten av att utgå från barnets intressen då de vill introducera samt väcka deras intresse för skrivning i förskolan. En lärare berättar för oss att man kan arbeta med ordkort i förskolan. Då utgår läraren från barnet, som väljer det ord som skall stå på kortet.

Man skulle kunna ha små meddelandelådor där barnen kunde lämna lappar med meddelanden på [...] vi har även inspirerats av Reggio Emilia där man använder ordkort som barnen kan spara [...] till exempel om ett barn hittar en myra så pratar man om den myran och tittar på den och sedan kan man göra ett ordkort där det står myra och så samlar barnen på sina ordkort... (Linda).

Jag har ett annat synsätt än tidigare och har insett att barn är som svampar som suger åt sig vad som helst bara de är intresserade [...] är de inte intresserade kan man inte bara pusha in det (Kerstin).

Flera lärare tar upp vikten av att visa barnet vad de har skrivning till. De menar att barnet måste förstå vad de har för nytta av att kunna skriva.

De får skriva låtsasmeddelanden på lappar som vi sätter upp på väggarna [...] det är uppmuntran. Tanken är att barnen skall förstå varför man skall skriva och att man kan ha nytta av det [...] detta motiverar dem (Lena).

Aktiviteter

Lärarna berättar på vilka sätt de arbetar med skrivutveckling i förskolan och ger exempel som att de arbetar aktivt med att barnen skall kunna skriva sitt namn, barnen uppmuntras till att spontanskriva och skriva meddelanden hem, barnen får titta på nära läraren skriver, barnen får skriva på dator och barnen får skriva av det som läraren har skrivit.

Lärare i skolans tidiga år

Lärarens roll

Alla lärare utom en betonar starkt att lärare redan i förskolan bör introducera skrivning. Den lärare som ansåg att man bör vänta med skrivning, menade att leken är viktigare i förskolan.

Barnen skall få leka och lära sig hur man blir en bra människa [...] allt annat kommer automatiskt när barnen är redo (Jenny).

Jag tror att om barnen inte introduceras för skrivning i förskolan kan det bli svårt för dem i skolan [...] det har jag tydligt sett bland mina elever (Malin).

Ett par lärare påtalar vikten av att uppmuntra barnen att skriva och att ha förmågan att vara spontan samt kunna utnyttja alla situationer. Samtliga lärare anser att de inte får tvinga barnen till att skriva i förskolan. Två av dem menar att det kan påverka skrivglädjen på ett negativt sätt både i förskolan och när de senare börjar skolan. En lärare berättar om en pojke som inte ville skriva, men som tyckte mycket om att räkna. Han fick en räknebok där han läste och skrev tillsammans med läraren. Han började skriva, men kanske bara något ord på varje sida. En dag hade han spontant skrivit en bok efter att ha besökt en bondgård.

Han fick beröm av hela klassen [...] då kom det alltså spontant och jag tror att det kommer ändå [...] jag tror inte på att tvinga barnen utan jag försöker hjälpa genom att skriva ordet åt barnen så att de ändå gör en bok men kanske ritar (Stina).

Flera lärare menar att det är viktigt att man visar barnen i förskolan när lärarna skriver och några menar att det är viktigt att vi förklarar att det vi säger även kan skrivas.

... jag tror det är bra om man som lärare visar att man faktiskt kan uttrycka sig med text (Ellinore).

... och också att barnen ser att vi vuxna skriver [...] vad gör man när man skriver? [...] att barnen får en uppfattning om att det vi säger också kan skrivas [...] vad är nyttan med att skriva och varför skall man skriva? (Stina).

Barnet

Lärarna uttrycker att det är viktigt att utgå från barnen och deras intressen, samt att ge stöd åt dem som visar intresse för skrivning.

... visar något barn intresse för att skriva och är nyfiken så skall man utgå från det barnet och deras kunskap och spinna vidare på det [...] jag tycker att man skall fånga upp de barnen som är nyfikna och arbeta vidare på deras förutsättningar... (Jenny).

En lärare menar att det är extra viktigt att få in skrivning i förskolan för de barnen som inte möter det i hemmet.

... för en del barn kanske det inte görs något hemma och har ingen aning och då tycker jag det är viktigt att man gör det i förskolan (Stina).

Aktiviteter

Flera lärare anser att det är positivt om barnen får låtsasskriva i förskolan. En lärare berättar att det är bra för barnens handrörelse och finmotorik och på så sätt förbereds de för att lära sig skriva på riktigt. Några tror det är bra om barnen tillsammans med läraren får skriva till exempel berättelser, meddelanden och sagor.

... man kan hitta på egna berättelser tillsammans som kanske förskolläraren skriver ner [...] på så sätt får barnen se att det talade hänger ihop med det skrivna och att det blir ett resultat (Carolina).

Hälften av lärarna tar upp att de tror att rim, ramsor och andra språkliga aktiviteter är gynnsamt för barnens skrivutveckling.

... språklig medvetenhet vilket är grunden till skrivandet [...] mycket rim och ramsor och språklekar och så där (Johanna).

Jag tror att det kan vara bra om man redan i förskolan presenterar bokstäverna för barnen och har dem synliga [...] fröken kan till exempel sätta upp bokstäver på väggen så som vi har i skolan (Malin).

En lärare anser att det i förskolan är viktigare att fokusera på sociala aktiviteter.

... leken är viktig i förskolan och även det sociala beteendet och de normer vi har... jag tycker dock att det finns viktigare saker att arbeta med i förskolan än skrivutveckling [...] barn skall få vara barn [...] det är för mycket redan i förskoleklass ... (Jenny).

Analys

Vårt syfte med frågan är inte att generalisera de synsätt som lärare har på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling, utan att skapa en förståelse. I vår studie kom vi fram till att hur lärare i förskolan ser på sin roll att stimulera barns skrivutveckling överensstämmer med hur de arbetar. De svar vi fick från de två skilda frågorna var alltså väldigt lika. I den här analysen väljer vi att redogöra för båda lärarkategoriernas synsätt tillsammans.

Lärarens roll

I vår studie finns det olika synsätt gällande hur lärare bör stimulera barns skrivutveckling i förskolan; att uppmuntra samtliga barn eller bara dem som visar intresse för skrivning.

Vygotskij (1999) menar att läraren skall organisera undervisningen för barnen och Eriksen Hagtvét (1990) påpekar vikten av att som lärare aktivt rikta uppmärksamhet mot skriftspråket i miljön och uppmuntra barnet att utnyttja skriftspråket som ett kommunikationsmedel.

Vi kan utläsa två synsätt gällande huruvida läraren skall arbeta med skrivutveckling i förskolan eller inte. Antingen skall lärarna arbeta med det eller så skall de vänta tills barnen börjar skolan. Barnen skall få ägna sig åt skrivande aktiviteter menar några, medan det också sägs att barnen istället skall få leka och lära sig bli en bra människa. Lindö (2002) skriver att många språkforskare idag är eniga om att barn så tidigt som möjligt bör möta skriftspråket. Även Dahlgren m fl (2006) är av den åsikten men skriver att det enligt tradition sägs att barn skall lära sig läsa och skriva i skolan. Många tror att barn lär sig läsa och skriva tidigt på bekostnad av annan utveckling eller leken. Söderbergh (1988) poängterar dock att så inte är fallet utan menar att lekfunktionen är den viktigaste för läs- och skrivinläringen.

Barnet

Det råder samsyn mellan de olika lärarkategorierna, samtliga lärare i vår studie menar att man skall utgå från barnens intressen då det i förskolan arbetas med skrivutveckling. Fast (2007) pekar på vikten av att barnen är intresserade av det som skall väcka deras läs- och skrivlust. Det som skiljer dem åt är att lärare i förskolan betonar vikten av att barnen förstår skrivandets nytta. Lindö (2002) och Erikson Hagtvét (1990) framhåller vikten av att barn så tidigt som möjligt förstår vad man har läsning och skrivning till, för att de skall kunna tillägna sig skriftspråket.

Aktiviteter

Vi kan i vår studie se att lärare skall uppmuntra och förespråka olika aktiviteter i förskolan som gäller barns skrivutveckling; arbeta med konkret material, uppmuntra barnen att låtsasskriva eller skriva samt att skriva för barnen. Dysthe (1996) påpekar vikten av att läraren skapar inlärningsaktiviteter som involverar barnen vilket i sin tur skapar engagemang och lust att lära. En skillnad vi kan se i vårt resultat är att lärare i skolan även berättar att språklig medvetenhet är viktig för barnens skrivutveckling. Sådant som leder till språklig medvetenhet är språkliga aktiviteter som exempelvis rim, ramsor, högläsning och ordförståelse (Svensson, 1998). Eriksen Hagtvét (1990) menar att det finns en möjlighet att förebygga läs- och skrivsvårigheter genom att arbeta med att uppmärksamma stavelser och att ägna sig mycket åt rimlekar i förskolan.

Sammanfattande analys

Vi kan urskilja två synsätt på vad lärare har för roll i att arbeta med skrivutveckling i förskolan. En grupp av lärare anser att läraren i förskolan skall arbeta aktivt med skrivning och en grupp har som åsikt att skrivning bör vänta till skolan och att läraren skall låta barnen leka istället. Alla lärare i studien anser att barnets intressen är utgångspunkten vid skrivaktiviteter i förskolan. Vi kan se att flera lärare i förskolan pekar på att barnen skall förstå vad man har skrivning till, vilket lärarna i skolans tidiga år inte nämner i lika stor utsträckning. I förskolans roll ingår olika skrivutvecklande aktiviteter enligt lärarna i vår studie. Lärare i skolans tidiga år talar om vikten av språklig medvetenhet hos barnen vilket lärarna i förskolan inte gör, dock arbetar de med språklig medvetenhet.

Samverkar lärare kring barns skrivutveckling?

Vi har ställt frågan till lärare i förskolan och lärare i skolans tidiga år om de samverkar med varandra eller med förskoleklass. Utifrån de svar vi fått kan vi se olika samverkansformer. Inte någon lärare har svarat att de samverkar med enbart förskola respektive skola. Vi har av den anledningen inte med det alternativet som kategori.

Lärare i förskolan

Då vi intervjuade lärare i förskolan framkom det att det råder samverkan på två olika sätt; antingen samverkar de inte alls med förskoleklass och skola eller så samverkar de med förskoleklass.

Samverkar inte alls

En av de lärare som inte samverkar med vare sig förskoleklass eller skola, är nöjd med det. Hon menar att hon inte kan se att det skulle gynna hennes arbete och anser att hennes arbete i förskolan riskerar att bli styrt om hon skulle samarbeta med förskoleklass eller skola.

Vi arbetar utifrån barnens egna intresse och skall man samarbeta så blir det styrt och där vill vi inte hamna... då blir det inte spontant utan styrt och då kanske det inte passar alla femåringar (Lisa).

Den ovan citerade läraren anser att kommunikationen mellan förskoleklass och skola är betydligt viktigare, då det händer mer vid den övergången.

...förskoleklass är ju mer förberedande för skolan... viktigt med kommunikationen där och att man inte understimulerar barnen eller tvärtom för de barnen som har svårt för vissa saker och behöver extra stöd [...] så han eller hon inte halkar efter (Lisa).

En lärare önskar ökad dialog för att få bättre insyn i förskoleklassens arbete. Övriga lärare påtalar vikten av att förskoleklassen och skolan skall veta var barnet befinner sig i sin skriftspråkliga men också sociala utveckling.

Det är viktigt att bygga vidare på de erfarenheter barnet har och utgå ifrån det utvecklingsstadiet barnet befinner sig på [...] vilket är svårt om förskoleklassen får den knappa information om barnet... det påverkar ju inte bara läs och skriv utan även den sociala biten är ju viktig (Linda).

Man måste kunna använda olika arbetssätt beroende på var barnen är i sin utveckling... (Kerstin).

Den ovan citerade läraren önskar att hon fick mer insyn i hur det går för de barn som hon tidigare lämnat över till förskoleklass. Hon menar att det är viktigt som lärare i förskolan, att veta om ens arbete gynnat barnen

Man skickar över barnen och sedan hör man inget mer [...] man hade vilja veta hur de gick för till exempel de barnen som hade svårigheter... Gjorde vi rätt? Gjorde vi fel? Lek är bra i förskolan men man kanske skulle kunna arbeta med annat som man visste att de skulle ha nytta av (Kerstin).

Samverkar med förskoleklass

De två lärare som överhuvudtaget samverkar, gör det med förskoleklass. Båda är nöjda med den samverkan som råder, men hade ändå önskat att man hade samverkar mer. En lärare berättar att hon har bra insyn i hur de arbetar i förskoleklassen och att hon tar hänsyn till det när hon gör sin planering.

De (förskoleklassen) börjar ju arbeta mer och mer med bokstäverna medvetet och då är det bra om barnen känner till några bokstäver och känner igen dem [...] det är ju inte roligt om de kommer till förskoleklassen och tappar intresset för att de inte har någon aning om någonting (Elin).

Den ovan citerade läraren önskar att förskolan och förskoleklassen träffades mer regelbundet och samtalade om sina verksamheter. Hon skulle vilja att de förde en dialog om hur de exempelvis arbetar med skrivutveckling i de olika verksamheterna. Hon menar att de hade kunnat få en mängd tips och idéer från varandra, som hade varit gynnsamma för arbetet med barnen. En annan lärare menar att hon samverkar med förskoleklass, men att de inte har någon nämnvärd insyn i varandras arbete. Hon berättar att deras samverkan består i att de vid överskolningen går över till förskoleklassen ett antal gånger och hälsar på. Barnen får då tillfälle att träffa lärarna och lära känna lokalerna. Dock medger hon att en större samverkan är på gång, vilket hon anser är mycket positivt.

Området här har startat en grupp där vi lärare i förskolan och lärare i skolan skall träffas... syftet med de här träffarna är i alla fall att vi skall få mer insyn i varandras verksamheter ända upp till klass sex... Så att vi skall veta hur de arbetar i skolan och vad som händer i skolan och att de skall veta mer om vår verksamhet (Karin).

Lärare i skolans tidiga år

Då vi intervjuade lärare i skolans tidiga år framkom det att det råder samverkan två olika sätt; samverkan med förskoleklass eller samverkan med både förskola och förskoleklass.

Samverkar med förskoleklass

Av de lärare som samverkar med förskoleklass är alla utom en nöjda med det. Hon anser att en samverkan även med förskolan hade givit henne bättre insyn i deras arbete med skrivutveckling, vilket hon menar skulle gynna barnen.

...man skulle kunna ha gemensam planering och besök i varandras verksamheter [...] kanske skulle kunna ha gemensamt material för att få insyn i hur de arbetar med skrivutveckling [...] jag tror det skulle gynna barnen för då skulle jag kunna anpassa mitt arbete bättre (Malin).

Övriga lärare kan inte se någon fördel i att samverka med förskolan utan är nöjda med den samverkan som råder med förskoleklass.

Jag tycker inte man skall arbeta med skrivutveckling förrän barnen kommer till skolan [...] jag anser inte att det behövs något samarbete... (Jenny).

Lärarna samverkar med förskoleklass genom temaarbeten, gemensam bokstavsgenomgång samt pyssel- och sångaktiviteter.

Förskoleklass och ettor brukar ha bokstavsgenomgång tillsammans en gång i veckan... sedan jobbar de förskolebarn som är redo och ettorna på egen hand med bokstaven efter ett speciellt arbetschema (Carolina).

Samverkar med förskola och förskoleklass

En lärare i vår studie samverkar med både förskola och förskoleklass. Hon anser sig ha en bra inblick i de olika verksamheterna och har en nära kontakt med personalen. Hon har en god insyn i hur barnen har arbetat med skrivning innan de kommer till skolan, vilket hon menar underlättar hennes arbete och möte med barnen.

Jag är nöjd med den samverkan som råder [...] jag förstår egentligen inte hur jag skulle klarat mig utan den [...] jag menar man känner ju redan barnen när de kommer hit till mig... Alla är nöjda med detta (Ellinore).

Läraren förklarar att en bidragande faktor till den goda samverkan som råder är att verksamheterna ligger nära varandra. Hon förklarar att hon är insatt i hur lärarna i förskolan arbetar med skrivutveckling och vilket material de använder.

Analys

Syftet med vår fråga är att se om lärare i förskola och skolans tidiga år samverkar kring barns skrivutveckling och i sådana fall hur. Vi väljer att beskriva de samverkansformer som finns hos förskolorna och skolorna separat.

Lärare i förskolan

Vår studie visar att det råder två samverkansformer hos förskolorna vi besökt; samverkar inte alls eller samverkar med förskoleklass. Ingen av de förskolor som ingår i vår studie samverkade med skolan.

Samverkar inte alls

Av de lärare som inte samverkar med förskoleklass eller skola uttrycker en att hon är nöjd med det. En samverkan skulle inte gynna hennes arbete eller barnen anser hon. Enligt Lpfö 98 (2001) skall förskolan arbeta för ett samarbete med förskoleklass och skola för att barnets lärande och utveckling på så sätt skall gynnas. De övriga lärarna i förskolan önskar en samverkan med skolan. Vi kan se två olika anledningar till varför lärarna önskar en ökad samverkan. En grupp lärare vill få en bättre insyn i de andra verksamheternas arbete. En annan grupp lärare menar att det är viktigt att lärare i förskoleklass och skola känner till var barnen befinner sig i sin skriftspråkliga och sociala utveckling. Dahlgren m fl (2006) påtalar vikten av att förskola och skola drar nytta av varandras arbetssätt och att de samverkar.

Samverkar med förskoleklass

Vi kan se två olika slags samverkan med förskoleklass. Den ena samverkansformen innebär en god insyn i förskoleklassens arbete och är på så sätt kontinuerlig. Den andra samverkansformen innebär att verksamheterna samverkar vid överskolning. Hos lärarna finns en önskan om en ökad samverkan. En samverkan mellan förskola, förskoleklass och skola skall innebära ett utbyte av erfarenheter och kunskaper (Lpfö 98, 2001).

Lärare i skolans tidiga år

Vår studie visar att det råder två samverkansformer hos skolorna vi besökt; samverkar med förskoleklass eller samverkar med förskola och förskoleklass. Alla skolor som ingår i vår studie samverkar på något sätt.

Samverkar med förskoleklass

I vår studie fann vi två grupper av lärare som samverkar med förskoleklass. De flesta är nöjda med den samverkan som råder och anser inte att en samverkan med förskolan skulle gynna deras arbete. En lärare önskar en samverkan med förskolan då det skulle gynna barnen. Eriksen Hagtvet (1990) menar att läraren måste veta var varje barn befinner sig i sin utveckling för att kunna bemöta barnet på rätt sätt. Även Dahlgren m fl (2006) instämmer i den här uppfattningen och påpekar vikten av att läraren anpassar undervisningen till barnets nivå.

Samverkar med förskola och förskoleklass

Vi fann att en lärare i vår studie samverkar med både förskola och förskoleklass. Läraren ser det som positivt då hon har insyn i barnens tidigare utveckling. Hon är nöjd med den samverkan som råder. Samarbete mellan de olika verksamheterna bör finnas för att främja barnens utveckling och lärande (Lpo 94, 2005).

Sammanfattande analys

Den största delen av lärarna i vår studie samverkar med förskoleklass. Vi anser att vi i den här frågan kan använda uttrycket ”den största delen” trots att vi haft ett litet material i vår studie, eftersom endast en av de tolv lärarna inte tillhör den här gruppen. Alla lärare som samverkar med förskoleklassen anser att det är positivt och lärarna i förskolan önskar en ökad samverkan med mer insyn i förskoleklassens arbete. Ett tydligt mönster i vår studie är att i stort sett alla lärare i förskolan, som inte samverkar med skolan, önskar en samverkan. De menar att det skulle gynna barnen. I stort sett alla lärare som arbetar i skolans tidiga år och som inte samverkar med förskola, önskar ingen samverkan med förskola. De anser att en samverkan med förskolan inte skulle gynna deras arbete.

Diskussion

Syftet med vår studie var att skapa en förståelse för hur lärare i förskola och skolans tidiga år ser på barns skrivutveckling i förskolan. Vårt syfte har inte varit att generalisera lärares syn på fenomenet, utan att skapa en förståelse. Vi väljer att diskutera våra tre frågeställningar utifrån det resultat som framkom i studien, tidigare forskning, litteratur och nyvunnen kunskap.

Hur arbetar lärare i förskolan med barns skrivutveckling?

Tidigare forskning visar att det finns en allmän uppfattning om att läsning och skrivning hör till skolan och att förskolan skall ägna sig åt lek och social utveckling. Det grundar sig i att det länge funnits ett synsätt att barn lär sig läsa och skriva i skolan och barnet måste nå en mognad för att läs- och skrivutveckling skall kunna påbörjas (Fast, 2007). Efter att ha läst litteratur och avhandlingar på området kan vi se att forskare idag är eniga om att barn bör möta skriftspråket i ett meningsfullt sammanhang så tidigt som möjligt. Enligt Lpfö 98 (2001), skall förskolan sträva efter att varje barn utvecklar sitt intresse för skriftspråk och förståelsen av att skriftspråkets symboler används för kommunikation och arbeta för att uppmuntra varje barns nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen. Vi tolkar det som att förskolemiljön bör vara utformad på ett sådant sätt att barnen får uppleva skriftspråket och att lärarna i förskolan bör använda skriftspråket tillsammans med barnen. Vygotskij (1999) såg de sociala erfarenheterna som betydelsefulla för språkutvecklingen och att språket utvecklas i socialt samspel. En användning av skriftspråket tillsammans med barnen kan exempelvis vara sagostunder och brevskrivning. Det betyder inte att barnen skall tränas att skriva, utan upptäcka vad läsning och skrivning används till. Johansson och Pramling Samuelsson (2007) hävdar att förskolan betyder mycket för barnens framtida läs- och skrivinlärning då den skall lägga grunden för barns intresse för skriftspråket. Vi anser att en förskola bör ha en stimulerande miljö som bland annat innefattar rikligt med material tillgängligt för barnen, så att det blir ett naturligt inslag i deras vardag. Eriksen Hagtvet (1990) beskriver att en skriftspråkstimulerande miljö kännetecknas av att det finns bilder och interiör med skrift på som lockar barnen till att vilja använda skriftspråket. På så sätt gör läraren skriften synlig för barnen (Lindö, 2002). I vår studie finns det lärare som talar för en skriparvänlig miljö som lockar barnen och gör dem nyfikna på skrivning. Med en sådan miljö menar de att de har material tillgängligt för barnen så att de, när lusten finns, har möjlighet att ägna sig åt sådana aktiviteter.

Vår studie pekar på att samtliga lärare i förskolan arbetar med barns skrivutveckling. Vi kunde se att många lärare arbetar medvetet med skriftspråket och har som mål att deras arbete skall utveckla barnen och deras skrivande. Vi kunde också se lärare som på ett mindre medvetet sätt arbetar med skriftspråket. Vi tolkar det som att de inte ser aktiviteterna som något som främst gynnar barnens skrivutveckling, utan att de exempelvis ser ordbilder eller rim och ramsor som något lustfyllt och roligt för barnen. Fast (2007) menar att flera lärare i förskolan inte ser barnens låtsaskrift som en skrivaktivitet, utan som lek eller pyssel, då de anser att barnen är för små för att börja skriva. Vi anser att förskolan bör arbeta pedagogiskt och att de är medvetna om hur aktiviteterna stimulerar och utvecklar barnen. Dahlgren m fl (2006) stärker vår uppfattning och menar att det är viktigt att läraren är klar över vad hon vill att barnen skall lära sig och utifrån det skapa medvetna situationer. Till aktiviteter som stimulerar barnens skrivutveckling hör också språkliga aktiviteter. En lärare i vår studie säger att hon arbetar mycket med läsning, ordförståelse och ordbilder, men att hon väntar med skrivning tills barnen visar ett eget intresse för det. Vi menar att hon stimulerar barnen i deras

skrivutveckling då hennes arbetssätt gynnar det framtida skrivandet. Söderbergh (1988) framhåller den tidiga läsningen som en betydande del i barnets spontanskrivning. Björk och Liberg (2001) menar att läraren kan stimulera barnen att göra språkliga upptäckter genom språklekar som barnen tycker är roliga. Ramsor är en form av språklek som stimulerar barns nyfikenhet och lust att vilja lära och upptäcka mer. Barn skall få leka med ord och på så sätt utveckla sitt ordförråd (Lpfö 98, 2001).

Samtliga lärare i vår studie säger att de utgår från barnens intressen och några menar att var barnen befinner sig i sin utveckling också påverkar deras arbete. För att barn skall tillägna sig skriftspråket menar Lindö (2002) att det är viktigt att barnen förstår skrivandets nytta, så tidigt som möjligt. Barnen måste se en koppling mellan det de skall lära sig och sitt eget liv och sina egna erfarenheter (Dysthe, 1996). Enligt Lpfö 98 (2001) skall verksamheten utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen och behov.

Lärares syn på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling

I vår studie framkom det att det råder två olika synsätt hos samtliga tolv lärare vi intervjuade gällande när barn skall introduceras för skrivning. En grupp menar att barnen redan i förskolan skall få arbeta med skrivning vilket den andra gruppen är tveksam till och anser att det bör vänta tills barnen börjar skolan. I den grupp som anser att skrivning bör vänta menar en lärare att läsning, ordförståelse och ordbilder är viktigare än skrivning. Hon anser att arbetet med att introducera skrivning i förskolan är betydelsefullt men att vikt inte skall läggas vid att barnet behöver *skriva*. Vi ser ändå hennes synsätt som mycket likt det synsätt där skrivning bör introduceras i förskolan, då de vill nå samma mål, men med olika vägar. Med det menar vi att de introducerar barnen för skrivning, men att de ägnar sig åt olika aktiviteter. I den grupp som anser att skrivning bör vänta fann vi även en åsikt om att skrivning bör vänta helt och att barnen skall få leka och utveckla sitt sociala beteende. Det finns även en uppfattning om att skrivningen kommer automatiskt när barnet är redo, vilket vi inte håller med om. Språket kommer inte av sig själv, utan kräver stimulans, menar Vygotskij (1999). Vi menar att förskolan kan kombinera lek och lärande för barnen på ett mycket lustfyllt sätt. Längsjö och Nilsson (2005) hänvisar till Vygotskijs (1999) synsätt att läsning och skrivning utvecklas genom leken. Vi menar också att förskolan skall vara en pedagogisk verksamhet och även om läraren utgår från barnets intressen och behov, finns det inget hinder för att ha lärariska aktiviteter. Läraren skall ha kunskap om läs- och skrivutveckling och det skulle därför behöva läggas större vikt vid skriftspråksinläring i utbildningen av förskollärare (Eriksen Hagtvét, 1990). Förskolan skall vara en utvecklande och lärarisk plats som utgår från alla barns olika förutsättningar (Lpfö 98, 2001). Trots de skilda synsätten är samtliga lärare eniga om att barnets intressen är utgångspunkten och därmed styr på vilket sätt man arbetar med skrivutveckling.

Något vi fann intressant med studien var att lärare i förskolan, i större utsträckning än lärare i skolans tidiga år, påpekar vikten av att barnen förstår nyttan av att kunna skriva. Vi hade innan studien påbörjades en uppfattning om att lärare i skolan, i större omfattning, skulle peka på vikten av att förstå skrivandets nytta. Det här trodde vi eftersom skolan arbetar mer systematiskt med skrivning och därmed bör önska att barnen förstår skrivandets nytta när de kommer till skolan. Dahlgren m fl (2006) menar att om barn skall kunna tillägna sig skriftspråket måste de förstå poängen och varför de arbetar med skrivaktiviteter.

Samverkar lärare kring barns skrivutveckling?

Även om lärare i de olika verksamheterna samverkar kring barns skrivutveckling, fann vi att de ser på samverkan på olika sätt och på hur en ökad samverkan hade kunnat se ut. I styrdokument, litteratur och tidigare forskning kan vi se att en samverkan mellan de olika verksamheterna är gynnsamt. Dahlgren m fl (2006) framhåller att det är av stor vikt att förskola och skola drar nytta av varandras arbetssätt och samverkar. Något som förvånade oss i studien, var att endast en av de lärare i skolan som inte samverkar med förskola önskar en samverkan, samtidigt som vi kunde se att samtliga lärare i förskola, utom en, önskar en samverkan med skola. En samverkan mellan förskola, förskoleklass och skola skall innebära ett utbyte av erfarenheter och kunskaper (Lpfö 98, 2001). Vi undrar varför inte skolan ser en samverkan som något gynnsamt när förskolan gör det? En god samverkan bör innebära en dialog, som leder till insyn i varandras verksamheter anser vi. Vi menar att de barn som lämnar förskolan bör bli mötta av lärare som vet var barnet befinner sig i sin utveckling på flera olika plan. Vi ställer oss frågan hur barnet annars skall kunna känna sig tryggt och hur läraren skall kunna anpassa undervisningen till varje enskilt barns nivå? För att som lärare kunna möta barnen på rätt sätt måste hon veta var de befinner sig i sin utveckling (Eriksen Hagtvat, 1990). Även Dahlgren m fl (2006) stärker den här uppfattningen och framhåller betydelsen av att läraren anpassar undervisningen till barnets nivå. De lärare som samverkar eller som önskar en samverkan menar att detta ger dem en ökad insyn i hur de arbetar i förskola respektive skola. De tror också att det gynnar barnen i deras utveckling då de kan anpassa sin undervisning. Lärare i förskolan tror att en ökad samverkan skulle ge dem en chans att veta vad som händer med barnen när de slutat förskolan och om deras arbete har gynnat barnen, eller om de hade kunnat göra något annorlunda. Enligt Lpfö 98 (2001) skall förskolan sträva efter att nå ett samarbete med förskoleklassen och skolan för att stödja barnens allsidiga utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Vi fick uppfattningen att lärare i skolan, snarare än de i förskolan, ser förskoleklass som en övergång mellan förskola och skola och att det är deras uppgift att ta tillvara barnens tidigare erfarenheter. Vi menar inte att det behöver vara så, men det kan vara en orsak till varför lärare i skolan inte ser en samverkan med förskola som gynnsam. I Lpo 94 (2005) står att skolan skall sträva efter ett samarbete mellan de olika verksamheterna och att detta skall finnas för att främja barnens utveckling och lärande. Vygotskij (1999) menar att läraren måste ha vetskap om var barnet befinner sig i sin utveckling för att kunna göra undervisningen givande. Kanske är det så att lärare i skolan anser att en samverkan med förskoleklass räcker för att uppnå det. Enligt vår studie önskar i alla fall lärare i förskolan en samverkan med skolan och menar att det kan vara gynnsamt för barnen.

Vi fann i vår studie att många lärare endast samverkar då barnen slutar på förskolan och börjar förskoleklass eller slutar förskoleklass och börjar i skolan. Det råder i de flesta fall alltså ingen kontinuerlig samverkan. Förskolan skall i dialog med förskoleklass och skolan utbyta kunskaper, erfarenheter och uppmärksamma varje barns behov av stimulans (Lpfö 98, 2001). Det här tolkar vi som att det inte räcker med endast överskolningssamtal utan en mer regelbunden dialog.

Slutsatser

Vår slutsats med studien är att man som lärare i förskolan inte kan undvika att arbeta med skrivutveckling. De begrepp och teorier vi ansåg var relevanta för studien syns tydligt i det resultat vi fick fram. Lärarna *samspelar* med barnen genom att låta dem vara med när de vuxna skriver. Flera lärare uttrycker även att de anser att samspel är viktigt för barnets lärande och att läraren utgår från samspel i de dagliga aktiviteterna. *Meningsfullt lärande* är ett begrepp vi tydligt kan se i lärarnas svar. Samtliga lärare menar att de skall utgå från barnets intressen då barnen introduceras för skrivning och de flesta påpekar vikten av att läraren visar vad man har skrivning till och nyttan med det. *Att väcka och behålla lusten* till skrivning och läsning är något samtliga lärare ser som viktigt i förskolans arbete. Vi kunde dock se skillnader i hur det kan se ut. En grupp lärare menar att alla barn bör uppmuntras till att skriva medan en annan grupp vill att läraren väntar tills barnet på eget initiativ visar ett intresse för skrivande. *Att lära genom att göra* är något som samtliga lärare i vår studie är eniga om. Det är det här begreppet vi tydligast kunde utläsa i vårt resultat. Samtliga lärare menar att barn lär sig genom att få delta i skrivande aktiviteter.

Vårt resultat visar att de flesta anser att man bör introducera skrivning i förskolan. Det är viktigt som lärare att tänka på att det sker utifrån barnens förutsättningar och intressen. Arbetet med skrivning ser inte ut på samma sätt hos lärarna utan kan innebära olika aktiviteter. Vår forskning visar att lärarna kombinerar lek och lärande, på ett för barnen, lustfyllt sätt. Vi kunde se markanta skillnader mellan de olika lärarnas synsätt och deras åsikter skiljer sig åt gällande samverkan. Förskolan är mer öppen för samverkan än skolan, trots att en samverkan betonas i både Lpo 94 (2005) och Lpfö 98 (2001). Det glädjer oss att se att alla lärare på något sätt påpekar att förskolans verksamhet skall styras utifrån barnen och för barnen.

Metoddiskussion

Vi har i vår studie använt oss av kvalitativa forskningsintervjuer. Vi anser att det är den bästa metoden för att komma åt lärares tankar och syn på ett specifikt fenomen, då de svarar och berättar utifrån sin egen livsvärld. Vi anser att det under studiens gång varit svårt att lägga alla egna förutfattade meningar och åsikter åt sidan för att se på studiens resultat på ett neutralt och fördomsfritt sätt. Vi har båda erfarenhet från både förskola och skola och hur lärare arbetar där och har nog omedvetet dragit paralleller med dem. Vi tror att om vi även använt oss av kompletterande, ostrukturerade observationer hade kunnat se om lärarna gör som de säger att de gör. Vi hade kunnat se om de svar som framkom under intervjuerna känns relevanta och trovärdiga med hur lärarna arbetar. Det resultat som framkom i vår studie genom våra intervjuer behöver inte överensstämma med verkligheten, lärarna kan ha svarat det de tror att vi förväntade oss att höra. Då tiden var knapp fanns det endast möjlighet till att utföra intervjuer.

Förslag till fortsatt forskning

Vi skulle tycka det vore intressant att forska om vilka långsiktiga konsekvenser arbetet med skrivutveckling i förskolan får. Då tidigare forskning och litteratur talar för att man så tidigt som möjligt skall introducera läsning och skrivning, hade det varit av intresse att undersöka om det finns stora skillnader mellan barn som har olika erfarenheter av skrivutveckling i förskolan. Har de förskolor som arbetat aktivt med skrivutveckling gynnat och underlättat det

fortsatta skrivandet i skolan? Vilka arbetssätt i förskolan gynnar barnen mest i deras skrivutveckling? Det här är exempel på frågor som vi anser skulle vara intressanta att forska kring.

Slutord

Vi vill med följande ord, som vi anser är en förutsättning i all pedagogisk verksamhet, avsluta den här studien:

Det som har störst betydelse för hur man som pedagog utnyttjar den tid man har till förfogande, är förmodligen den inställning man har till barns lärande. (Doverborg och Pramling Samuelsson, 2000, s 62)

Referenser

- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Björk, Maj och Liberg, Caroline (2001). *Vägar in i skriftspråket – tillsammans och på egen hand*. Stockholm: Natur och kultur.
- Carlsson-Paige, Nancy (2008). Helping Children Learn and Thrive in School. *Exchange: The Early Childhood Leaders Magazine Since 1978*. 180, 44-48.
- Dahlgren, Gösta, Gustafsson, Karin, Mellgren, Elisabeth & Olsson, Lars-Erik (2006). *Barn upptäcker skriftspråket*. Stockholm: Liber.
- Davidsson, Bo & Patel, Runa (2003). *Forskningsmetodikens grunder : Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, John (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Doverborg, Elisabet & Emanuelsson, Göran (red.) (2006). *Små barns matematik*. Göteborg: Göteborgs universitet, NCM.
- Doverborg, Elisabet & Pramling Samuelsson, Ingrid (2000) *Att förstå barns tankar - metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.
- Dysthe, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksen Hagtvet, Bente (1990). *Skriftspråsutveckling genom lek*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Fast, Carina (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva. Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Acta Universitatis Upsaliensis. *Uppsala Studies in Education* 115. 231 pp. Uppsala.
- Holme, Idar Magne & Krohn Solvang, Bernt (1997). *Forskningsmetodik : Om Kvalitativa och Kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2007). *Att lära är nästan som att leka : Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, Caroline (2006). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek, upplevelse, lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindö, Rigmor (2002). *Det gränslösa språkrummet - Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

- Lundberg, Ingvar (2006). *Alla kan lära sig läsa och skriva*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (2005). Stockholm: Fritzes.
- Läroplan för förskolan* (2001). Stockholm: Fritzes.
- Pramling, Ingrid & Mauritzson, Ulla (1997). *Att lära som sexåring – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Liber.
- Ray Wood, Katie (2004). When Kids Make Books. *Education Leadership*, 2, 14-18.
- Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (red.) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, Ann-Katrin (1998). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.
- Sylva, Kathy, Taggart, Brenda, Siraj-Blatchford, Iram, Totsika, Vasiliki, Ereky-Stevens, Katharina, Gilden, Rose, Bell Daniel (2007). Curricular Quality and Day-to-Day Learning Activities in Pre-School. *International Journal of Early Years Education*, 1, 49-65.
- Söderbergh, Ragnhild (1988). *Barnets tidiga språkutveckling*. Malmö: Gleerups.
- Trost, Jan (2001). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm.

Intervjuunderlag -lärare i förskola

Bilaga 1

Huvudfrågor (3 st)

1. Hur arbetar du med barns skrivutveckling under den dagliga verksamheten på förskolan?

2. Hur ser du på förskolans roll i att stimulera barn i deras skrivutveckling?
Din roll som lärare att stimulera....?

3. Samverkar du med skolan då du gör din planering?
Om nej- Samverkar du med förskoleklass?
Finns det något som skulle vara gynnsamt att ni samarbetade om?

Nyckelord

Samspel
Meningsfullt lärande
Lära genom att göra
Väcka och behålla lusten
Utgår ifrån barnet?

Intervjuunderlag -lärare i skolans tidiga skolår

Bilaga 2

Huvudfrågor (2 st)

1. Hur ser du på förskolans roll i hur man stimulerar barns skrivutveckling i förskolan?

Deras roll som lärare att stimulera....?

Finns det några insatser i förskolan som skulle kunna vara av betydelse?

2. På vilka sätt samarbetar du med förskolan?

Om nej- Samverkar du med förskoleklass?

Finns det något som skulle kunna vara gynnsamt att ni samarbetade om?

Nyckelord

Samspel
Meningsfullt lärande
Lära genom att göra
Väcka och behålla lusten
Utgår ifrån barnet?

Bilaga 3

Hej!

Vi är två lärarstudenter från Högskolan Väst, som skriver ett examensarbete om lärares syn på barns skrivutveckling i förskolan. För att få en uppfattning om lärares syn på fenomenet kommer vi att använda oss av intervjuer med lärare i förskolan och lärare i skolans tidiga år. Syftet med studien är att få en uppfattning om hur lärare i förskola och skola tänker runt det pedagogiska arbetet med barns skrivutveckling i förskolan. Syftet är att få en förståelse för lärares syn på barns skrivutveckling, inte att kunna generalisera.

Med det här brevet vill vi ge Er en möjlighet att kontakta oss vid eventuella frågor angående intervjun eller studien i övrigt.

Deltagandet är helt frivilligt och Ni kan när som helst avstå från att medverka. Vi kommer att fingera namn på skolor, förskolor, kommun och alla medverkande i studien. Allt material kommer att behandlas konfidentiellt.

Vi är mycket tacksamma för Er medverkan och hoppas att Ni upplever Ert deltagande som givande.

Med vänliga hälsningar

Sara Aronsson
0520-164 23

Veronika Blank
0520-726 22

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se